

הרה"ג ר' אהרן דוד בוראק זצ"ל

בדין אויר מזבח ואויר רשות

שבת (ד'), פשט העני את ידו אמאי חייב והא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ד' על ד' וליכא, אמר רבה הא מני רע"ק דאמר לא בעינן מקום ד' על ד' דתנן הזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע רע"ק מחייב וחכמים פוטרים, רע"ק סבר אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי ורבנן סברי לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי, וברש"י קלוטה החפץ הואיל ונקלט באוירה של ר"ה כמי שהונחה בתוכו הוא ואע"ג דלא נח.

וברמב"ם הלכות שבת (פי"ג הלכה ט"ז) הזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע אע"פ שעבר החפץ באויר ר"ה פטור והוא שיעבור למעלה מג' אבל אם עבר בפחות מג' טפחים סמוך לארץ ונח על גבי משהו אף על פי שנעקר או נתגלגל ויצא החפץ מרה"י לרה"י אחרת הרי הוא כמו שנשאר עומד ברה"ר ולפיכך חייב, דהרמב"ם פוסק כחכמים בגמ' הזורק (צ"ו) דפטורין דוקא בתוך ג' דכלבוד דמי, ובמגיד משנה אפילו לא נח כל תוך שלשה חייב.

והנה צריכין לבאר סברת רע"ק בדין קלוטה כמי שהונחה, אם מחשבינן האויר כמו הרשות דלמטה והוי כמו נח על גבי קרקע ממש, או הביאור קלוטה באויר זה מקרי הנחה דלאויר עצמו דין רשות לו. ולכאורה אם נימא דכמי שהונחה נחשב כמו שנח על גבי קרקע ממש הלא יש מקום ד' על ד', והנה בתוס' ד"ה והא בעינן עקירה והנחה על גבי מקום ד' אומר ר"ת דאין רגילות להניח החפץ בפחות מד' וכן הי' מסתמא במשכן, ועוד אומר ר"י דאל יצא איש ממקומו משמע דקאי נמי אחפץ כלומר ממקומו של חפץ דדרשינן בעירובין (י"ז) דאל יצא אל יוציא, ולפי זה אף דלענין דין רשות מחשיב האויר כמו שהונחה בתוכה אבל לענין ד' על ד' הלא בעינן רגילות הנחת החפץ על דבר ממשי, וכן בעקירה לפי הר"י דצריכין למקומו של חפץ דאי אפשר ע"י הדין דקלוטה כמי שהונחה לדון על האויר כאילו הוא מקום ד' על ד', דנהי דבתוך ג' מחשב כקרקע ממש משום לבוד דכל פחות משלשה כלבוד הלכתא גמירי לה, שבת (צ"ז), וזה סברת הרמב"ם דאף בפחות מג' בעינן שיהי' נח על גבי משהו דאף דבפחות משלשה כלבוד דמי מ"מ בעינן רגילות הנחת החפץ לענין שבת.

ולפי זה אפשר לתרץ קושיית התוס' בגיטין (ע"ט) גבי הוא מלמעלה זורקו לה כיון שיצא מרשות הגג נמחק או נשרף הרי זו מגורשת כמאן כרבי דאמר קלוטה

כמי שהונחה דמיא, חימא דנקט דלא איירי אלא ברה"י מקורה משום דביתא כמאן דמליא דמיא ודרע"ק הו"ל למינקט דאית ליה קלוטה כמי שהונחה דמיא אפילו ברשות הרבים, ונראה דהשתא סלקא דעתין דרבי לאו משום קרוי אלא משום מחיצה אית ליה דכמען דמליא דמיא.

ונראה דהא דמצריך רבי רה"י מקורה לענין שבת משום דבעינן הנחה ממש כפסק הרמב"ם דאף בפחות מג' דהלכתא גמירי לה דכלבוד דמי מ"מ בעינן נח ע"ג משהו, וכסברת ר"ת דבעינן רגילות הנחת החפץ, אבל לענין גט אם נימא דקלוטה כמו שהונחה ודין רשות יש לה דרה"י עולה עד לרקיע לא בעינן רה"י מקורה.

והנה בתוס' (ה') בירושלמי פריך על דעת בן עזאי דמהלך כעומד דמי אין אדם מתחייב ד' אמות ברשות הרבים לעולם דיעשה כמי שהונחה על כל אמה ואמה ויפטר ומשני משכחת לה בקופץ, וכן קלוטה לרע"ק אע"ג דכמו שהונחה דמי בזורק ד' אמות ברה"ר חייב ולא אמרינן כמי שהונחה דמי תוך ד' אמות ברשות הרבים.

והנה משמע דחלוק רשויות למעלה תלוי בדיני חיובי רשויות דלמטה, דאזיר דלמעלה תלוי אם יש חיוב ברשות דלמטה, וא"כ אמאי לא לחייב בקופץ שמנה אמות שתיים, דהלא יש דין חיוב על כל ד' אמות או בזורק מאה אמה, ולרבי הלא לפי סלקא דעתא לא בעינן מקום ד' לא בעקירה ולא בהנחה ואף לרע"ק ודלמא הנחה הוא דלא בעיא הא עקירה בעי משמע דלא ברור איך סבר בעקירה. ורש"י דייק מדלא מחייב רע"ק שתיים א' משום הוצאה וא' משום הכנסה משמע דעקירה ודאי בעי ממקום ד', ובתוס' דדילמא הא דלא מחייב ב' משום דלא מחייב אתולדה במקום אב, אבל לרבי דבעינן למימר בשבת (צ"ז) דמחייב אתולדה במקום אב, ובקושית התוס' שם הקשה הר"י פורת מנא ליה דמחייב אתולדה במקום אב דלמא הא דמחייב שתיים היינו כשנודע לו וחזר ונודע לו, וא"כ הלא יש מציאות חיוב שתי חטאות בקופץ שמונה. אלא ע"כ צריכין לבאר דגם בדיני חיוב רשות הדין דקלוטה כמי שהונחה רק כשיש חלוק רשויות ממש למטה אבל לא בדיני חיובים ברשות אחת, דאזיר דלמעלה נחשב לפי דיני ופרטי הרשות דלמטה אך לא כמו שהונח בחצר עצמו כי אם דיני ופרטי החיובים תלויים באזיר לפי חלוקי הרשויות דלמטה אך לא כפי החיובים ברשות אחת למטה, ולפי זה הלא לא נחשב כמי שהונחה ע"ג קרקע עצמה.

ולפי זה קשה לי להבין בזבחים (פ"ז ע"ב), אזיר מזבח כמזבח דמי או לא. ח"ש כשם שהמזבח מקדש כך כבש מקדש ואי אמרת אזיר מזבח לאו כמזבח דמי אזיר כבש נמי לאו ככבש דמי היכי מסיק לי' מכבש למזבח הוה לי' ירוד, וברש"י הא כי מגבה לי' באזיר הכבש הוה לי' ירוד ומתוך כך אם ירדו לא יעלו, דנגיד לי' וברש"י

גוררן עד המזבח ואינו מגביהן, והא אויר יש בין כבש למזבח רובו לכבש ככבש רובו למזבח כמזבח.

והנה הדין דאם עלו לא ירדו נפקא לן מתורת העולה תורה אחת לכל העולין שאם עלו לא ירדו זבחים (פ"ד), משום קדושת מזבח המזבח מקדש את הראוי לו, וברש"י דאפילו דבר פסול שעלה למזבח קדשו המזבח ליעשות לחמו ואין מורידין אותו, ופלוגתא זה רק בפירושא דמתניתין מאי ניהו הראוי לו, ובדין אויר מזבח פוסק הרמב"ם בהלכות פסולי המקודשין (פ"ג הל' י"ב) דאויר מזבח כמזבח.

והנה קשה להבין אם נימא דבדין אויר מזבח זה משום דלאויר עצמו יש דין קדושת מזבח דהלא לענין אויר רשות לא אמרינן דהוה כמי שהונחה על הרשות עצמו כמו שהוכחנו, אלא שלאויר עצמו יש דין רשות, וא"כ בדין אויר מזבח נמי נימא דלאויר עצמו יש דין קדושת מזבח וזה לכאורה קשה, דהלא בכלי המקדש הדין דנתקדשו רק אחרי שנשתמשו בהם כפסק הרמב"ם הלכות כלי המקדש (פ"א הל' י"ב), הכלים כולם שנשתמשו בהם במקדש במלאכתן נתקדשו שנאמר אשר ישרתו בם בקדש בשירות הם מחקדשין, ובשבועות (דף ט"ו) כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן, וכן קדושת מזבח שנעשה הכל בכתב מיד ד', ועי' פרק קדשי הקדשים (נ"ט) ושלוש אמות קומתו דברים ככתבן דברי רבי וכו' וברמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ב, מדות המזבח מכוונות הרבה וצורתו ידועה איש מפי איש, והמזבח שעשה משה ושעשה שלמה ושעשו בני הגולה ושעתיד להעשות כולן עשר אמות גובה כל אחד מהן וזה שכתוב בתורה וג' אמות קומתו מקום המערכה בלבד.

והנה קשה להבין מאי שייך באויר דין קדושת מזבח דכיון דמדות המזבח מכוונות בקומה, וא"כ הלא האויר עולה עד לרקיע, ואפשר לומר כיון שבדין רשות אמרינן קלוטה כמי שהונחה כן בדין אויר מזבח נחשב כמי שהונחה על המזבח, אבל מהרמב"ם מוכח דאין שייכות זו לזו כלל דהלא הרמב"ם פוסק דקלוטה לאו כמי שהונחה דמי לענין שבת ובדין אויר מזבח פוסק הרמב"ם דאויר מזבח כמזבח דמי. וע"כ צריכין לאמר דכיון דמקדש דלמעלה מכוון כנגד ביהמ"ק דלמטה יש דין קדושה גם באויר עצמו.

והנה בפסחים (פ"ה) אמר רב גגין ועליות לא נתקדשו וברש"י בין גגי ירושלים בקדושת ירושלים לקדשים קלים בין גגי לשכת העזרה בקדושת עזרה לקדושת קדשי קדשים, ושם בגמ' מלבד ההיכל דכתיב ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו ואת גנזכיו ועליותיו וחדריו הפנימיים ובית הכפרת וכתיב הכל בכתב מיד ד' וכו', ורק בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה הלכך גגים דידהו הוי להו כי ארעא, ואם

נאמר דיש קדושה באויר עצמו הלא אין הפסק באויר, ואף אם נימא שכשנתקדשה ירושלים לא נתקדשו גגין ועליות, אך כיון דאויר מזבח כמזבח ואויר עזרה כעזרה הלא האויר עולה עד לרקיע ואמאי גגי ירושלים לא נתקדשו לקדשים קלים.

והנה הרמב"ם הלכות בית הבחירה (פ"ו ה"ז) פוסק, לפיכך גגין אלו אין אוכלים שם קדשי קדשים ולא שוחטין קדשים קלים אבל משמע דלאכול קדשים קלים מותר בכל העיר, אף בגגין ועליות דלא כרש"י, ובשו"ת הרשב"א (סי' ל"ד) אפילו למ"ד גגין ועליות לא נתקדשו מי גריעי משאר העיר שנאכלים בה קדשים קלים ועיין במנחת חינוך שע"ב. והנה קשה לפי זה כיון דאויר מזבח כמזבח הלא גם באויר המזבח עצמו יש קדושת מזבח וכמו שמותר לאכל לפי הרמב"ם והרשב"א קדשים קלים אף בגגין ועליות מלבד פסח כמו שמוכח מסוגיא דפסחים (פ"ה), וכבר הפליא לתרץ הגאון בעל אור שמח בהלכות בית הבחירה (פ"ו הלכה ז') משום דפסח בית על חבורה קאי ודרשו חוצה תן חוצה, ופירש רבינו דשתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד צריכה כל חבורה לעשות היקף והוי כל חבורה בבית אחד, אם תאמר דבעזרה וכיו"ב אין גג בכלל בית, א"כ גבי פסח שהיו חבורות הרבה אוכלות פסחים בגג אחד אשר מפני זה אמרו הלילא פקע איגרא שהרבה פסחים היו אוכלים חבורות הרבה בגג אחד ע"כ. אבל אמאי לא נימא דיש גם קדושת מזבח בגגין ועליות כיון דעולה עד למעלה. והנה המשנה למלך והלחם משנה מקשים על פסק הרמב"ם הלכות שגגות פי"א וכן אם תלה עצמו באויר עזרה הדבר ספק אם אויר עזרה כעזרה או אינו כעזרה, כיון דאויר מזבח כמזבח דמי דמקודש יותר מעזרה כ"ש דאויר עזרה כעזרה.

והנה מה שאפשר לתרץ לדעתי, דדין דאויר מזבח כמזבח לא לכל הענינים, ואפשר כמו שאין אוכלים קדשי קדשים ולא שוחטין קדשים קלים, בגגי לשכות העזרה דלא נתקדשו לענין אכילת קדשי קדשים או לשחיטת קדשים קלים, כן גם אם יהי' מציאות להקטיר איברין על אויר המזבח או לאכל קדשי קדשים באויר העזרה יהי' הדין כמו גגין ועליות, שלא נתקדשו האוירין, אלא רק לענין דאם עלו לא ירדו על זה יש דין קדושה גם באויר המזבח. וכמו שאף קדשים שפסולם בקודש, הקודש מקבלם, כמו כן יש קדושה באויר לדין דאם עלו לא ירדו ורק לענין זה אף שלאויר עצמו אינו בכתב מיד ד' כמו לקרקע המזבח, אבל להקריב קרבן באויר או לזרוק הדם על אויר הקרנות לענין זה בודאי לא נימא אויר הקרנות כקרן המזבח שתועיל הזריקה, ומתורץ בזה קושית הלח"מ, כיון דאויר מזבח כמזבח דמי דמקודש יותר מעזרה כ"ש דאויר עזרה כעזרה, דלא קשה כלל, דאויר מזבח כמזבח זה רק לענין דאם עלו לא ירדו, אבל בטמא שתלה עצמו באויר עזרה השאלה תהי' גם לענין חיוב הבאת קרבן עולה ויורד, וכמו שאויר מזבח לא קדוש לענין הקטרת האברין והקרבה, גם החיוב להביא קרבן כשתלה עצמו באויר עזרה לא יתחייב,

והנה אף שבקושיית הגמ' שם ואי אמרת אויר מזבח כמזבח עולת העוף דפסלה במחשבה היכי משכחת לה הא קלטה מזבח, הרי רואין דגם מליקה יש באויר, זה משום דהדין דעולת העוף מליקתה בראש המזבח וזה מקומו לעשות המליקה באויר ורגליו של כהן נוגעות במזבח, והשאלה היא רק אם נימא אויר מזבח כמזבח דמי היכי מהני מחשבת חוץ לזמנו לפוסלה כיון דפסולין שעלו לא ירדו, דכיון דאף אם קיים מחשבתו ושהה עד למחר והקטירה בת הקטרה היא דכיון דעלו לא ירדו אמאי פסלה בה מחשבה.

ורואין דכל דין דאויר מזבח זהו רק לענין דאם עלו לא ירדו, ומחלוקת הרמב"ם ורש"י רק לענין אכילת קדשים קלים בגגים ועליות משום אויר ירושלים, אבל לענין דיני קדושת מזבח ודיני קדושת עזרה לשחיטת קדשים ולאכילת קדשי קדשים לא תהני גם באויר בלא גג כמו בגגין ועליות.

והנה בזבחים (צ"ב) בעי רבי אבין נשפך על הרצפה ואספה מהו אצרוכי' הוא דלא אצרכי' רחמא כלי שרת והלכך אוספו וכשר, דהוי הצואר במקום כלי שרת ונשפך מן הכלי כשר לאוספה, או דלמא מפסל פסיל בי' רחמנא כלי שרת משום דבעי להזות מן העוף עצמו למזבח וכ"ש רצפה דפוסלתו, אמר רבא ת"ש יכול יהי' דם חטאת העוף טעון כיבוס ת"ל זאת ואי ס"ד מיפסיל פסיל בי' רחמנא תיפוק לי' דהא אפסיל לה באויר כלי דאפסל הדם מטי לאויר הבגד, וברש"י ואנן ראוי להזאה בעינן ואויר כלי ככלי דמי. והנה משם משמע דהאויר נחשב כמו הבגד, אבל קשה דא"כ אם נחשב האויר כמו הבגד הלא מקודם שמטי לאויר הי' ראוי להזאה וכשמטי לאויר הבגד הלא זה הבגד עצמו ומאי קושיא ואנן ראוי להזאה בעינן, אלא ודאי דאף אם נימא דאויר כלי ככלי דמי אין הכונה דאויר נחשב ככלי עצמו, אלא כיון שיש הפסק מהצואר להבגד ההפסק מועיל שלא תהי' ראוי להזאה ולא משום דהאויר נחשב כהכלי עצמו. ומדוקדק לשונו הזהב של רש"י בגמ' במדביק כלי בצוארה דלא הי' אוירו עד שנגע בו להאי איצטריך זאת למעוטי, דאין הביאור דהאויר נחשב כמו כלי עצמו אלא דהפסק האויר עושה דין שלא יהי' ראוי להזאה.

והנה בדין לגין מי חטאת שם בגמ' (צ"ג) ומקורו במשנה פרה פ"י, דתנן הי' עומד חוץ לתנור ושרץ בתנור והושיט ידו לחלון ונטל את הלגין והעבירו על פי תנור רע"ק מטמא וחכמים מטהרין ובהא פליגי דרע"ק סבר כמונח דמי ורבנן סברי לאו כמונח דמי. ופי' הר"ב רע"ק מטמא דסבר קלוטה כמי שהונחה דמי, וכן באליהו רבה בשם הגאון מווילנא, ומה שהמקשה התוס' יו"ט דלענין קלוטה למעלה מי' לא הוי כמי שהונחה לא קשיא מידי, דלענין טומאה באויר או בדין אויר מזבח לא שייך לחלק בין למטה מי' או למעלה מי'.

והנה כאן אי אפשר לפרש דדין קלוטה כמו שהונחה דבאויר עצמו יש דין הנחה,

כמו שרצינו לפרש בדין קלוטה כמי שהונחה לענין שבת, דהלא אין דין טומאה באויר וצריכין לפרש כמי שהונחה על דבר טמא עצמו, והנה הרמב"ם פוסק בזה דטהור משום דלא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי בפ"ד מה' פרה אדומה ה"ג, אבל לרע"ק לשיטתו נראה דחשיב קלוטה כמי שהונחה על הדבר טמא ממש, דהלא אי אפשר לטמא את האויר דנימא הביאור קלוטה כמי שהונחה שיש דין הנחה באויר עצמו, ואם נימא כמו שמונח על התנור ממש צריכין לפרש כמי שמונח על הקרקע ממש, וא"כ חזרה קושייתנו דנחשוב על כל ד' אמות כמו שמונח ממש, וגם באויר מזבח יהי' נחשב כמזבח עצמו לכל מילי, אבל באמת נראה כשאר המפרשים דלא משום קלוטה כמי שהונחה מטמא רע"ק אלא משום חומרא דחטאת קאמר.

וראי' דהלא גם רע"ק מודה דכל הטמאין מקבלין הזאה וכפסק הרמב"ם פרה אדומה פ"א ה"ג, כיצד זבין זבוח וכו' שנטמאו במת מזין עליהם בשלישי ובשביעי, והרי הם טהורין מטומאת מת אעפ"י שהם טמאין טומאה אחרת שנאמר והזה הטהור על הטמא ביום השלישי הא למדת שהזי' מועלת לו אעפ"י שהוא טמא, ובגמ' דמודה רע"ק בהזאה כיון דנפק נפק, דלא אמרינן דמקודם שהגיע לבשר הטמא שיטמאו המים באויר, דאף שאמרינן קלוטה כמי שהונחה לא נימא דהוי כמו שמונח על הטמא עצמו, דא"כ היאך נימא דנעשה ההזאה כשהמים באויר, כמו דלא אמרינן דזריקת הדם על אויר הקרנות תהני שתהיה כמונחת, או שתועיל הקטרת האברין על אויר המזבח, אלא כמו שפרשנו, דרק לענין אם עלו לא ירדו הוי הדין דאויר מזבח כמזבח דמי, ולענין שבת וגם לענין מי חטאת הביאור דבאויר עצמו ישנם דינים שנחשב כמו הנחה, ואף שלא שייך הסברא לענין מי חטאת דהלא אין דין טומאה באויר, ע"כ צריכין לפרש דמשום חומרא דמי חטאת מחמיר רע"ק.